

Blok III. Závazkové právo – obecně, odpovědnost za škodu

JUDr. Michal Márton, Ph.D.

Závazky

právní předpis

zákon č. 89/2012 Sb., občanský zákoník, část IV. relativní majetková práva (§ 1721-3014) – hlava I. všeobecná ustanovení, hlava II. závazky z právních jednání, hlava III. závazky z deliktů

závazek (obligace) označuje *vztah* mezi věřitelem a dlužníkem, jehož obsahem jsou práva a povinnosti těchto dvou (či více) osob v rámci tohoto vztahu, resp. **vztahy věřitelsko-dlužnické**

Inter partes (mezi stranami), na každé straně může stát více subjektů, např. společný prodej bytu manžely, smlouva o dílo s nehmotným výsledkem, jejímž předmětem je koncert hudební skupiny

věřitel má vůči dlužníkovi pohledávku a dlužník vůči věřiteli dluh

Závazky

Obsahem závazku je dvojice subjektivních práva subjektivních povinností. Pohledávka a dluh jsou základním obsahem závazkového právního vztahu. Vedle nich však existuje i další dvojice práv a povinností, tj. právo a povinnost poskytnout druhé straně závazku součinnost k jejímu řádnému plnění.

Věřitel je tak nejen oprávněn požadovat od dlužníka svou pohledávku, ale i povinen dlužníkem řádně nabídnuté plnění přijmout;

Dlužník nejen, že má povinnost plnit vůči věřiteli svůj dluh, ale i právo od něj požadovat od něj součinnost k převzetí plnění.

Závazky

Prvky vztahu

☐ **subjekty**, resp. strany, mezi nimiž závazek vzniká a trvá strany – účastníci závazkového vztahu (nutno nejméně dva) stranou oprávněnou z obsahu závazku je věřitel, stranou zavázanou dlužník

☐ **předmět**, ke kterému směřuje právem regulovaný zájem stran za předmět závazku bývá označováno obvykle plnění → tj. určité chování dlužníka, kterého je oprávněn domáhat se věřitel
§1722 OZ: Plnění, které je předmětem závazku, musí být majetkové povahy a odpovídat zájmu věřitele, i když tento zájem není majetkový.

☐ **obsah** závazkových vztahů

obsah závazku pak stanoví oprávnění věřitele (pohledávka) a jim odpovídající povinnosti dlužníka (dluh)

Závazky

Právní důvod vzniku závazku

vzniku závazků může být rozsáhlý okruh právních skutečností klasické dělení provedené římskými právníky je: (§ 1723 OZ)

- závazky **ze smluv** (obligationes ex contractu, kupní, nájemní sml.)
- závazky **z porušení právní povinnosti** (obligationes ex delicto, způsobení škody, bezdůvodné obohacení, povinnost nahradit způsobenou škodu, ušlý zisk),
- závazky **z jiných právních důvodů** (obligationes ex variis causarum figuris)

závazky nejčastěji vznikají ze smluv jako nejfrekventovanějšího právního úkonu typické jsou závazky vzniklé ze způsobení škody či získání neoprávněného majetkového prospěchu, jakož i závazky vzniklé z právně relevantních vad plnění či z prodlení

Závazky

Proces vzniku smlouvy (negociace)

probíhá ve třech krocích

- nabídka (oferta) – návrh na uzavření smlouvy
- přijetí nabídky (akceptace) – druhá strana přijímá nabídku
- uzavření smlouvy (perfekce) = okamžik, kdy se přijetí nabídky stalo účinným

OFERTA

- obsahuje **podstatné náležitosti smlouvy** (tak, aby smlouva mohla být uzavřena jeho jednoduchým a nepodmíněným přijetím)
- z něho plyne **vůle navrhovatele být smlouvou vázán**, bude-li nabídka přijata – jinak nejde o **nabídku**
- musí být zřejmé, **kdo nabídku činí** a jeho **úmysl uzavřít určitou smlouvu** – nemusí být adresována konkrétní osobě (teleshopping, katalogy)

Závazky

Akceptace

nabídka je přijata, pokud oblat projeví souhlas s ní vůči navrhovateli **včas i pozdní přijetí nabídky má účinky včasného přijetí**, pokud navrhovatel bez zbytečného odkladu alespoň ústně **vyrozumí** druhou stranu nebo nově také pokud se navrhovatel začne **chovat** ve shodě s nabídkou

mlčení nebo **nečinnost** samy o sobě přijetím nejsou

projev vůle obsahující dodatky, výhrady, omezení nebo jiné změny je **odmítnutím** nabídky a považuje se za **novou nabídku (kontraoferta) x bezvýhradné přijetí**

za přijetí nabídky považuje i její přijetí s dodatky či odchylkami, které nemění její podstatu, jestliže navrhovatel takové přijetí nabídky bez zbytečného odkladu neodmítne (např. situace, kdy oferent prohlásí „nabízím 100 ks za 1000 Kč“ a oblat odpovídá „přijímám, ale baleno bude po 10 ks“ nebo „přijímám, platba v hotovosti“)

Závazky

Perfekce – okamžikem, kdy přijetí nabídky nabývá účinnosti

Zvláštní způsoby uzavírání smlouvy (§ 1770 až 1784): přiměřeně se na ně užijí ustanovení o nabídce a přijetí nabídky

dražba – smlouva je uzavřena *příklepem*; již učiněná nabídka se zruší podáním vyšší

veřejná soutěž o nejvhodnější nabídku – vyhlášovatel soutěže činí *výzvu k podávání nabídek* tím, že vyhlásí *neurčitým osobám soutěž o nejvhodnější nabídku*; vyhlášovatel soutěže vymezí v písemné formě alespoň obecným způsobem *předmět plnění a zásady ostatního obsahu zamýšlené smlouvy* a určí *způsob podávání nabídek a lhůtu*, do které lze nabídky podat i lhůtu pro oznámení vybrané nabídky – podmínky soutěže vhodným způsobem **uveřejní**

veřejná nabídka – *projev vůle* navrhovatele, kterým se obrací *na neurčité osoby s návrhem na uzavření smlouvy*; smlouva je uzavřena s tím, kdo včas a v souladu s veřejnou nabídkou navrhovateli nejdříve oznámí, že veřejnou nabídku přijímá

Závazky

účinnost smlouvy, tj. právní účinky smlouvy a možnost domáhat se plnění ze smlouvy, se nemusí shodovat s okamžikem vzniku smlouvy – účinnost smlouvy může být vázána splnění odkládací podmínky dle § 548 (využívá se např. u koupě nemovitosti)

platnost smlouvy je podmíněna tím, že strany při jejím uzavírání dodržely všechny náležitosti, které stanoví zákon

Závazky

Předsmluvní odpovědnost

předně se vychází ze smluvní svobody – tzn. při dodržení dobré víry je každý oprávněn vést smluvní jednání bez vzniku povinnosti k uzavření smlouvy a neodpovídá za její neuzavření, avšak **sankcí náhrady škody (resp. vydáním bezdůvodného obohacení) je postiženo jednání, kdy** strana přes pokrok v jednání, na jehož základě lze s vysokou pravděpodobností očekávat uzavření smlouvy, toto bezdůvodně odmítne („*jednání o uzavření smlouvy ukončí, aniž pro to má spravedlivý důvod*“)

Závazky

Předsmluvní odpovědnost

informační povinnost - všechny skutkové a právní okolnosti nutné k uzavření platné smlouvy (speciální typ jsou spotřebitelské smlouvy – zde musí podnikatel v dostatečné době před uzavřením smlouvy/učinění závazné nabídky spotřebitelem sdělit údaje o své totožnosti, zboží, ceně, nákladech dodání, reklamačních právech a další údaje dle § 1811 OZ)

Ochrana slabší strany

-lichva

-neúměrné zkrácení

-neobjednané plnění

-spotřebitelské smlouvy

Závazky

Lichva (§§ 1796 a 1797 OZ) je obecným institutem chránícím slabšího účastníka závazkového vztahu. Jestliže někdo při uzavírání smlouvy zneužije tísně, nezkušenosti, rozumové slabosti, rozrušení nebo lehkomyšlnosti druhé strany a dá sobě nebo jinému slíbit či poskytnout plnění, jehož majetková hodnota je k vzájemnému plnění v hrubém nepoměru, pak je taková smlouva neplatná.

Neúměrné zkrácení (§§ 1793 až 1795 OZ) chrání především osoby neznalé hodnoty plnění, které se zavazují poskytnout. Zaváží-li se strany k vzájemnému plnění a je-li plnění jedné ze stran v hrubém nepoměru k tomu, co poskytla druhá strana jako protihodnotu, může zkrácená strana požadovat zrušení smlouvy a navrácení všeho do původního stavu, ledaže jí druhá strana doplní, oč byla zkrácena, se zřetelem k ceně obvyklé v době a místě uzavření smlouvy.

Závazky

neobjednané plnění (§ 1838 OZ), pro které platí, že se může spotřebitel ujmout jeho držby a nejedná se o bezdůvodné obohacení. Spotřebitel nemusí na své náklady nic vracet, ani ho o tom vyzoomět. ***(Nic jsem si neobjednal!!!)***

Smlouvy se spotřebitelem (obecně na jedné straně podnikatel a na druhé spotřebitel)

Spotřebitelskými smlouvami jsou rovněž **distanční smlouvy** a **smlouvy uzavírané mimo obchodní prostory** (§§ 1820 až 1851 OZ).

- **Distanční smlouvy** jsou uzavírané pomocí prostředků komunikace na dálku, tedy bez současné fyzické přítomnosti stran. Patří sem neadresovaný nebo adresovaný tisk, typový dopis, reklama v tisku a objednávkovým tiskopisem, katalog, telefonní styk, teleshopping a zejména internetový styk.

- Za **smlouvy uzavírané mimo obchodní prostory** se považují smlouvy uzavírané dříve tzv. podomním způsobem nebo i smlouvy v prostorech opatřených podnikatelem nesloužících jako jeho provozovna nebo na zájezdu organizovaném podnikatelem nebo i v případě, že byl do provozovny „zatažen“ bezprostředně, co byl podnikatelem osloven například na ulici.

Závazky

Spotřebitel je mimo jiné chráněn před nedostatkem informací a zneužitím jeho rozptýlení a nedostatkem časového prostoru pro racionální uvažování při rozhodování. Zákon však vyjímá případy, kdy je uzavírání takových obchodů běžné a spotřebitel si je vědom rizik, případně je chráněn jiným předpisem (např. poskytování zdravotní péče, sázka, hra, los či zájezd).

Speciálně je upraveno také **odstoupení od smlouvy**, a to ve lhůtě 14 dnů nebo jednoho roku a 14 dnů, pokud nebyl spotřebitel o právu odstoupit poučen. Pokud je spotřebitel poučen později, běží 14 denní lhůta ode dne tohoto poučení. Do 14 dnů od odstoupení je spotřebitel povinen předat podnikateli zboží, podnikatel musí ve stejné lhůtě vrátit přijaté prostředky.

Odpovědnost v občanském právu

právní předpis

zákon č. 89/2012 Sb., občanský zákoník, část IV. relativní majetková práva (§ 1721-3014 OZ) –hlava III. závazky z deliktů

Právní jednání jako právní důvod vyvolávající právní následky může být jak po právu, čili v souladu s právem, tj. jak právem aprobované, tak v rozporu s právem, tj. **právem reprobované**. Druhou jmenovanou kategorií označujeme jako **protiprávní jednání či protiprávní čin**.

Odpovědnost v občanském právu

Právní následky protiprávního jednání se nazývají **nepříznivé (negativní) právní následky** = vzniká **odpovědnost za toto jednání** a povinnost **nahradit škodu**.

Porušení objektivního práva (zákona) – vyžaduje se zavinění, domněnka nedbalosti (§ 2911 OZ) čím je vyšší míra zavinění, tím je vyšší je míra přičitatelnosti jednání

Dosavadní praxe vycházela z trestního práva
(úmysl přímý a nepřímý, nedbalost vědomá a nevědomá)
-vhodnější spíše úmysl (cíl způsobit následek), nedbalost hrubá a prostá

Zatímco při porušení zákona je škůdce za škodu odpovědný zpravidla pouze v případě, že ji skutečně zavinil, při porušení smluvní povinnosti a vybraných skutkových podstat zakládajících objektivní odpovědnost není zavinění vždy třeba.

=**zavinění**: zásah do absolutního práva (§ 2910 věta I. OZ); zásah do jiného práva (§ 2910 věta II. OZ), úmyslné porušení dobrých mravů = v tomto případě zákon vyžaduje úmyslné zavinění ; **nejednal-li škůdce zaviněně = vyviní se (exkulpuje)**

= **bez zavinění**: porušení smluvní povinnosti, vybrané skutkové podstaty = naplní-li liberační důvody, **liberuje se**

Zproštění se odpovědnosti za škodu

-subjektivní: exkulpace (vyvinění)

-objektivní: liberace („osvobození“)

u porušení objektivního práva – jednání je nezaviněné; nutnost prokázat naplnění liberačního důvodu; např. vlastník zvířete má plnou objektivní odpovědnost za jím chované zvíře; pokud však nad zvířetem, které mu slouží k výdělečné činnosti nezanedbal při doзору potřebnou pečlivost, **liberuje se**

u porušení smluvní povinnosti (§ 2913 OZ) - ve splnění povinnosti ze smlouvy dočasně nebo trvale **zabránila mimořádná nepředvídatelná a nepřekonatelná překážka vzniklá nezávisle na jeho vůli; jde rovněž o liberační důvody**

Povinnosti k náhradě škůdce nezprostí

- překážka v souvislosti se škůdčovými osobními poměry nebo
- překážka vzniklá až v době, kdy byl škůdce s plněním smlouvené povinnosti v prodlení,
- překážka, kterou byl škůdce podle smlouvy povinen překonat.

u porušení dobrých mravů (§ 2909 OZ) – jednání není **úmyslné** (§ 2909 OZ) škůdce, *který poškozenému způsobí škodu úmyslným porušením dobrých mravů, je povinen ji nahradit.*

u zásahu do absolutního práva; při porušení ochranné normy (§ 2910 věta I; § 2910 věta II. OZ) – jednání není zaviněné

Obecné předpoklady vzniku odpovědnostního závazku:

delikt: deliktem se rozumí nesplnění či porušení právní povinnosti

- porušení dobrých mravů (§ 2909 OZ)
- porušení zákona – zásah do absolutního práva; zásahem do jiného práva porušením ochranné normy (§ 2910 věta I. , věta II.), speciální skutkové podstaty podle § 2920-2950 OZ)
- porušení smluvního závazku (§ 2913 OZ)

újma:

škoda (újma na jmění) bývá definována jako

- **majetková újma** vyjádřitelná v penězích, zahrnuje v sobě škodu skutečnou (damnum emergens) i ušlý zisk (lucrum cessans);
- **nemajetkovou újmu** musí výslovně zakotvit zákon či smlouva, týká se zpravidla porušení přirozených práv člověka

kauzální nexus: příčinná souvislost mezi deliktem a vzniklou škodou, škoda je přímým následkem deliktu

zavinění: v případě porušení dobrých mravů úmysl, v případě porušení zákona minimálně nedbalost, která je stanovena domněnkou, jinak objektivní odpovědnost

Okolnosti vylučující protiprávnost = pouze u subjektivní odpovědnosti

Nutná obrana (2905 OZ)

kdo odvrací od sebe nebo od jiného bezprostředně hrozící nebo trvající protiprávní útok a způsobí přitom útočnickovi újmu, není povinen k její náhradě = vyjma **zjevně nepřiměřená způsobu útoku**

Pokud někdo někoho fyzicky napadne a ten mu v obraně rozbije hodinky, útočník nemá právo požadovat náhradu škody.

Krajní nouze (2906 OZ)

kdo odvrací od sebe nebo od jiného přímo hrozící nebezpečí újmy, není povinen k náhradě újmy tím způsobené, nebylo-li za daných okolností možné odvrátit nebezpečí jinak nebo nezpůsobí-li následek zjevně stejně závažný nebo ještě závažnější než újma, která hrozila = vyjma **následek je stejně závažný nebo závažnější, nebo vyvolal-li nebezpečí sám jednající**

Pokud někdo při hašení požáru ve svém bytě vytopí i sousední byty, nebude povinen hradit takto způsobenou škodu.

V případech krajní nouze a nutné obrany je nutné přihlídnout k **omluvitelnému hnutí mysli (2907 OZ)**

Základní skutkové podstaty (tzv. generální klauzule)

§ 2910 věta I. „ Škůdce, který vlastním zaviněním poruší povinnost stanovenou zákonem a zasáhne tak do **absolutního práva poškozeného**“

AP – zejména život, zdraví, majetek

Př. *Osoba vezme židli, kterou udeří do hlavy jinou osobu a způsobí jí tak škodu na zdraví*

§ 2910 věta II. „Škůdce, který zasáhne do jiného práva poškozeného zaviněným porušením zákonné povinnosti stanovené na **ochranu takového práva**“

Ochranná norma

Př. *Řidič v důsledku nepřiměřené rychlosti dostane smyk a střetně se s protijedoucích kamionem, na němž způsobí škodu. = porušil ochrannou normu spočívající v imperativu jet přiměřenou rychlostí, kterážto povinnost chrání ostatní účastníky silničního provozu*